

NEKROLÓG

Lipták Dorottya (1951–2018). Értelmiségi családba született Budapesten: mérnök édesapja 1956-ban Kossuth díjat kapott. Budapesti gimnáziumi tanulmányait követően 1969 és 1971 között egy külkereskedelmi vállalatnál dolgozott, majd 1971-ben megkezdte tanulmányait a szegedi József Attila Tudományegyetem (JATE) Bölcsészettudományi Karán, történelem–német szakon. 1976-ban szerzett diplomát, és 1979-ben megvédte egyetemi doktori értekezését, az úgynevezett kisdoktorit. Lipták Dorottya ekkor a Horthy-kor politikátörténetét kutatta, szakdolgozata és a kisdoktorija egyaránt a Gömbös-kormány külpolitikájáról szólt. A Tudományos Diákköri első helyezett diáknak Mérei Gyula, az Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszék akkori vezetője nyomban állást kínált: Lipták Dorottya 1976-tól ösztöndíjas gyakornokként, 1979-től pedig tudományos segédmunkatársként dolgozott a szegedi egyetemen, ahol historiográfiát és történetfilozófiát oktatott. Hamarosan megtalálta a helyét az egyetemen, 1981-ben az újjáalakult JATE Történész Körének egyik vezetője lett. 1984-ben tudományos munkatárssá lépett elő, addigi politikátörténeti érdeklődését pedig kultúrtörténetire cserélte. Néhány évvel később állást váltott, amikor a szegedi egyetemen is oktató Gyimesi Sándor hívására 1987-ben Budapestre került, hogy csatlakozzon a néhány évvel korábban a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen megalakult Közép- és Kelet-Európai Akadémiai Kutatási Központ kutatógárdájához. Ekkortól bontakozott ki kultúrtörténeti, azon belül sajtótörténeti kutatómunkája, amely ezután végig kísérte történészi életútját. A rendszerváltás éveiben a kutatóközpont átalakult, és ami ekkor megmaradt belőle, az az MTA égisze alá került: ebben az intézetben Lipták Dorottya az egyik vezető munkatársként számított. Amikor 1999-ben az MTA vezetése megszüntette a kutatócsoportot, Lipták Dorottya életében bizonytalanságokkal teli évek következtek, ami úgy zárult, hogy 2002-ben egy három évre szóló Békésy György-ösztöndíjat kapott. Az ösztöndíj elnyerésének előfeltétele volt az egyetemi oktató munka, így 2002 és 2005 között Lipták Dorottya az ELTE Társadalomtudományi Kar, Történeti Szociológia Tanszékén kultúrtörténetet tanított. Megnyugtató megoldást az hozott végül számára, hogy 2005-ben a Széchényi Könyvtár 19–20. századi Könyvtörténeti Osztályára került munkatársként. Amikor 2007-től az MTA Támogatott Kutatóhelyeként újonnan felállt a Res Libraria Hungariae kutatócsoport, Lipták Dorottya a 19. századi Sajtó- és Könyvtörténeti Műhely vezető tudományos főmunkatárssá lépett elő. Itt és ebben a beosztásban dolgozott haláláig.

Lipták Dorottya sajtótörténészként írta be nevét a magyar historiográfiába. Ő azonban nem szokványos módon művelte a nyomtatott média 19. századi történetének a vizsgálatát: társadalomtörténeti látószögből közelített a témához, és bőven élt a közép-európai kitekintés, az ily értelmű összehasonlítás lehetőségével is. A vállalkozás és a kultúra, továbbá a sajtóélet alakulása a közép- és kelet-európai nagyvárosokban vált érdeklődése fő témájává. A sajtónak mint sajátosan a nagyvárosi tömegkultúra jelenségének, egyszersmind piaci vállalkozásnak a kialakulása és virágzása foglalkoztatta Lipták Dorottyt az Osztrák–Magyar Monarchia három legfontosabb nagyvárosának, Budapestnek, Prágának és Bécsnek az összehasonlító perspektívájában. A maga hangsúlyosan kultúrtörténeti beállítottságától indítva a családi és a társasági laptípusok vizsgálatát helyezte

előtérbe összehasonlító vizsgálódásai során; a figyelme eközben kiterjedt az újságolvasó közönségre is. A kultúra- és társadalomtörténeti alapozású, egyúttal komparatív sajtótörténet-írás Lipták Dorottya jelentős hozzájárulása a tudományos diskurzushoz. Ez irányú munkásságát összegezte PhD-értekezésében, melyet *Ismeretterjesztő-szórakoztató családi hetilapok szerepe a Habsburg-birodalom művelődésében (Újságok és újságolvasók a XIX. század második felében)* címmel nyújtott be, és amit 1999-ben meg is védett a debreceni egyetemen. Értekezése képezte a L'Harmattan Kiadó gondozásában 2002-ben megjelent könyve alapját is (*Újságok és újságolvasók Ferenc József korában. Bécs – Budapest – Prága*). A munka jól tükrözte Lipták Dorottya fokozott elméleti érzékenységét, midőn a témát kommunikáció és nyilvánosságtörténeti analitikus keretbe helyezve tárgyalta. A nyomtatott sajtó összehasonlító vizsgálata során egyébként a *Die Gartenlaube*, a *Vasárnapi Újság*, *A Hét*, az *Új Idők*, a *Svi tozor* és a *Zlatá Praha* esettanulmány jellegű együttes bemutatására vállalkozott. Ez a monográfia nemcsak a hazai, de az egész közép-kelet-európai térségben mindmáig páratlan sajtótörténeti feldolgozásnak számít. A sajtó társadalom- és kultúrtörténeti összefüggései kapcsán az újságolvasóknak is kellő figyelmet szentelt a szerző, melyet egyrészt az újságolvasás nyilvános tereinek taglalásával (kávéházak, kaszinók és egyéb közkönyvtárak), másrészt a családi lapok és olvasóik egymásközi párbeszédének, az e célra kitalált újságrovatok beható elemzésével oldott meg.

A *Vasárnapi Újság* című lapot megjelentető kiadó tulajdonosa, Heckenast Gusztáv adta Lipták Dorottya kezébe az újabb témát. Ezzel kapcsolatos kutatási projektjét az OSZK-ban *Vállalkozás, kultúra, polgárosodás: Heckenast Gusztáv emlékkiállítás* címen rendezett kiállítás kurátoraként kezdeményezte, majd úgy folytatta, hogy ennek bilingvis katalógusán túl (OSZK, 2011) saját szerkesztésében jelent meg *A vállalkozó és a kultúra. Heckenast Gusztáv a legendás könyvkiadó (1811–1878)* című tanulmánykötet (Kossuth, 2012). A könyv két legfontosabb írásában Lipták Dorottya feltárta a Heckenast-féle vállalkozás gazdaságtörténetét, és – a neves könyvkiadó személyiségének példáján keresztül – gondos, széles forrásbázison nyugvó leírását és elemzését adta a magyar *Bildungsbürgertum* társadalom- és mentalitástörténetének. Lipták Dorottya esettanulmánya gyöngyszem a maga nemében. A műgyűjtő és mecénás Heckenast esete keltette fel érdeklődését a kulturális mecenatúra kérdése iránt, melynek több tanulmányt is szentelt. Ezt a kutatást egy OTKA által támogatott projekt keretében folytatta. Ezekben a vizsgálódásaiban a modern nagyvárosi (budapesti) polgárság kulturális habitusa, a hazai polgáriasság (*Bürgerlichkeit*) jelensége iránti szenvedélyes érdeklődése vezette Lipták Dorottyt.

Új szellemi feladatot rótt rá az MTA–OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoport programjának megalkotása. *A modernkori könyv- és sajtótörténeti kutatások állapotáról* címmel a *Magyar Tudomány* hasábjain 2011-ben közre adott írásában Lipták Dorottya felvázolta a kutatást vezérlő elképzeléseit. Addigi sajtótörténet-írói krédójának megfelelően a kutatás csomópontjaként a kultúra (könyv, sajtó) előállításának, terjesztésének és fogyasztásának a gondos adatfeltáráson nyugvó átfogó kutatási programját fogalmazta meg. Kutatást koordináló ténykedésében is ezt a programot igyekezett megvalósítani közvetlen munkatársaival, midőn a kutatócsoport forrásadatbázis építésébe fogott. A kutatások eredményeit közre adó, 2006-ban induló könyvsorozatnak Lipták Dorottya is az egyik szerkesztője volt Madas Edit és Monok István, majd Boka László társaságában.

Lipták Dorottya a nemzetközi történeti szakirodalom ismeretében, annak keretébe ágyazva vette fel a magyar kultúrtörténet általa vizsgált egyes kérdéseit. Ez okból sem állt tőle nagyon távol, hogy kutatásai eredményeit világnyelveken is hozzáférhetővé tegye. Tanulmányai rendszeresen megjelentek a Frédéric Barbier és Monok István által szerkesztett, a lipcsei Universitätsverlag által gondozott könyvsorozat kötetiben, emellett olykor francia nyelven is publikált a témában. Külföldi ösztöndíjas útjai többnyire a lipcsei egyetemre vezették őt.

Lipták Dorottya nemcsak kutatta a polgárság kulturális életét, a tudományokkal és a művészetekkel szorosan összefüggő valamikori életgyakorlatát, de maga is ezen elvek és ideálok szerint

próbált élni. Amikor 2013-ban az OSZK-ban kurátorként megrendezte Mészáros Géza festőművész retrospektív kiállítását, élénk tanújelét adta a művészet és az esztétikus életvezetés iránti kiolthatatlan vágyának. Az őt közelről és személyesen ismerők számára ismert volt Dóri mindig választékos megjelenése, OSZK-beli dolgozószobájának és otthoni lakhelyének művészi igényességgel berendezett enteriőre. Lipták Dorottya a 19. századi kulturált polgári életforma eszményének vonzaskörében élt, amit történészként részben épp ő világított meg, és melyet – követendő példaként – magára nézve is kötelezőnek ismert el. Szakmai kapcsolatunkat, ami PhD-értekezésének egy általam szerkesztett könyvsorozatban való közzétételével tovább erősödött, az elméletileg megalapozott hazai polgárságkutatás őszinte törekvése is fűtötte. Lipták Dorottya az MTA Sajtótörténeti Munkabizottságának tagjaként a nagy türelemmel és alázattal viselt betegsége mellett élete utolsó pillanatáig aktív részese maradt a műhelyszerű tudományos közéletnek. Halálával olyan tudós távozott közülünk, akinek sajátos tudományos látásmódja pótolhatatlan veszteség.

Nyugodjék békében!

GYÁNI GÁBOR